Ett jämställt Kalmar län 2017–2027

Regional strategi för att uppnå nationella jämställdhetsmål i länet

Länsstyrelsen
Kalmar län

genderEQ
KALMAR LÄN

Ett jämställt Kalmar län 2017–2027

	Meddelande 2018:05
	ISSN 0348-8748
Utgiven av:	Länsstyrelsen Kalmar län
Ansvarig avd./enhet:	Enheten för social hållbarhet
Författare:	Helen Nilsson Elisabeth Edberg Karlsson
Omslagsbild:	Camilla Zilo
Foto:	Camilla Zilo och Mostphotos
Tryckt hos:	E-print AB, Stockholm
Upplaga:	200 exemplar

Innehållsförteckning

Förord 4
Tillsammans för ett jämställt län 4

Inledning 5
Jämställdhetsintegrering 5
Strategi för ett jämställt Kalmar län 6

Mål och strategier för att nå ett jämställt Kalmar län 8
Delmål 1: En jämn fördelning av makt och inflytande 8
Delmål 2: Ekonomisk jämställdhet 10
Delmål 3: Jämställd utbildning 12
Delmål 4: Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet 14
Delmål 5: Jämställd hälsa 16
Delmål 6: Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska upphöra 18
Regionalt mål: Systematiskt jämställdhetsarbete 20

Avslutning 20

Bilagor

Källförteckning

Förord

Tillsammans för ett jämställt län

Jämställdhet är en förutsättning för ett bra län. Ett bra län att bo, verka och utvecklas i oavsett könsidentitet. Jämställdhet är en viktig mänsklig rättighet, men det är också en förutsättning för god tillväxt i länet. Jämställdhet handlar bland annat om makt, inflytande, ekonomi, självständighet, hälsa, utveckling, arbete och fysisk integritet. Det krävs därför många olika komponenter och aktörer som med en rad olika metoder verkar för att uppnå ett jämställt samhälle som är bra för alla; män och kvinnor, pojkar och flickor.

Jämställdhet är inget vi kan ta för givet. Det skapas i varje möte mellan människor; på jobbet, i föreningen, i skolan och i hemmet. Därför har vi alla ett ansvar för att verka för jämställdhet, men all offentlig verksamhet har ett särskilt stort ansvar för att skapa jämställd service. Länsstyrelsen har dessutom ett uttalat samordningsansvar i länet. Alla aktörer kan bidra och en central framgångsfaktor är att arbetet sker i samverkan med varandra. Det är nämligen tillsammans som vi skapar förändring, förändring på riktigt. Tillsammans kan vi skapa ett jämställt Kalmar län.

Thomas Carlzon
Landshövding Kalmar län

Foto: Linda Svensson.

Inledning

Sverige är ett av världens mest jämställda länder.[1] Trots detta ser det fortfarande ut på följande sätt:

- 95 av 100 styrelseordförande är män.
- Män får 70 procent av talutrymmet i media.
- Kvinnor tar ut 75 procent av föräldraledigheten.
- Kvinnor är de som står för majoriteten av anhörigvården.
- Kvinnor tjänar 93 procent av männens lön.
- En större andel fattigpensionärer är kvinnor.
- Endast två av gymnasiets alla program har en fördelning av pojkar och flickor inom ramen för kvantitativ jämställd fördelning.
- 99 procent av de som utövar våld i nära relationer är män.
- Män är de som i högre grad drabbas av våld på offentlig plats.
- Kvinnor är i högre grad utsatta för sexuella trakasserier oavsett arbetsplats.

Dessutom finns tydliga könsmönster inom kriminalitet, upplevelse av trygghet, fritidsaktiviteter, idrottsutövande, hälsa, bemötande samt offentlig resursfördelning. Med detta som bakgrund och med stöd i ett flertal utredningar inom ämnet, har Sveriges regering, riksdag och jämställdhetsminister varit tydliga med att uppmana kommuner, myndigheter, näringsliv och aktörer i civilsamhället att det är dags att öka takten i jämställdhetsarbetet.[2]

Det finns flera förklaringar till varför Sverige fortfarande har långt kvar till ett jämställt samhälle. En orsak kan vara att ojämställdhet tas för givet och att ojämställda strukturer blir osynliga. En annan orsak kan vara att jämställdhetsarbetet inte är eller har varit tillräckligt prioriterat. Det kan också vara så att metoderna som använts inte har varit tillräckligt effektiva.[3]

Jämställdhet ska prägla varje verksamhet, oavsett organisation. Detta utifrån ett personalperspektiv, men också utifrån att servicen till medborgarna ska vara bra lika oavsett mottagarens kön.

Det finns tydliga vinster med att ha en jämställd arbetsplats. Konkret kan det innebära att anställda har lika möjligheter till inflytande, rättvis lön och samma utvecklingsmöjligheter. Redan 1999 visade Tillväxtverket att företags lönsamhet blir större om arbetsplatsen är jämställd. Undersökningen visade även att människor trivs bättre, stannar längre och gör ett bättre jobb på en jämställd arbetsplats. Detta innebär också att arbetsplatsen bedöms som attraktiv av andra. Jämställdhet är med andra ord en viktig tillväxtfaktor så väl som en hållbarhetsfråga, genom att många av målen i Agenda 2030[4] kan uppnås. Jämställdhet krävs för att uppfylla grundläggande mänskliga rättigheter som ger möjlighet till lika villkor för alla invånare i länet.[5]

Jämställdhetsintegrering

Metoden som används för att arbeta med jämställdhet definieras som *jämställdhetsintegrering*. Denna metod är antagen av Sveriges riksdag och Europaparlamentet 1994. Jämställdhetsintegrering innebär i korthet att jämställdhetsperspektiv ska integreras i det vardagliga arbetet oavsett verksamhet. Jämställdhetsanalyser ska föregå vid fattande av beslut, resursfördelning, planering och utvärdering. Jämställdhet ska dessutom finnas med som en aspekt i arbetet med bemötande, arbetsmiljö samt förebyggandet av trakasserier och diskriminering.

1 I Gender Gap index från 2017 kommer Sverige på 5:e plats och i Gender development index ligger Sverige på 14:e plats. Sverige är enligt European Institute for Gender Equality Index 2017 bäst på jämställdhet i Europa.
http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/10/sverige-bast-i-eu-pa-jamstalldhet/

2 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*, Regeringens skrivelse 2016/17:10 s. 8 ff
Uttalande av jämställdhetsminister Åsa Regner (nov 2016) https://www.dn.se/nyheter/sverige/sverige-bast-pa-jamstalldhet-inom-eu/
http://www.regeringen.se/regeringens-politik/feministisk-regering/jamstalldhet-en-del-av-losningen-pa-samhallsutmaningar/

3 Makt, mål och myndighet – en effektiv styrning av jämställdhetspolitiken, SOU 2015:86 s. 329-344

4 Information om Agenda 2030: http://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/

5 http://www.regeringen.se/regeringens-politik/feministisk-regering/jamstalldhet-en-del-av-losningen-pa-samhallsutmaningar/
file:///C:/Users/730106-001/Downloads/jamstalldhet-ger-tillvaxt-slutversion.pdf s. 4-6

Jämställdhetsintegrering har vuxit fram som en metod för att förhindra att jämställdhetsarbetet sidoordnas eller bedrivs som enstaka projekt. Metoden synliggör att det inte enbart handlar om att jämställdhet är en personalfråga, utan att det handlar om alla verksamhetsprocesser.

För att jämställdhet ska kunna integreras krävs systematik och medvetenhet på flera olika nivåer; både lokal, regional och nationell nivå. För att nå de jämställdhetspolitiska målen behövs medvetenhet om vilka bärande processer i en verksamhet som jämställdhet ska integreras i. Det behövs resurser, plan för insatser, tydlig ansvarsfördelning, beprövade metoder samt rutiner för utvärdering. Jämställdhet är precis som alla andra kvalitetsfrågor ett ansvar för den yttersta ledningen.

En viktig komponent i ett jämställdhetsarbete är att synliggöra både ojämställdhet och jämställdhet. Detta innebär att jämställdhetsarbetet ska utgå från forskning om kön och om hur villkoren ser ut för både män och kvinnor inom samhällets alla olika områden. Att ha kunskap om hur ojämställdhet (och jämställdhet) reproduceras, hur genussystem konstrueras, hur begränsande normsystem får effekter för män och kvinnor, hur makt skapas och om vilka metoder som ska användas, är avgörande för att uppnå goda effekter.[6]

Kön är dock inte en helt okomplicerad kategori. Genusforskningen lyfter olika aspekter av kön som innebär en uppdelning i biologiskt, juridiskt och mentalt kön. Oavsett könsidentitet påverkas människor av förväntningar och normer kring kön och könskategorier som också kan leda till begränsningar, trakasserier och diskriminering.[7]

Könsuppdelad statistik är basen i allt jämställdhetsarbete, men för att nå verklig jämställdhet måste även aspekter och urval av andra maktordningar vägas in i analysen, som till exempel sexualitet, etnicitet, könsidentitet och ålder. Först då kan normer som är knutna till olika föreställningar om makt synliggöras, och en djupare bild av verkligheten åstadkommas. Den kvalitativa aspekten av jämställdhet måste vägas in i analysen, annars riskeras jämställdhet att reduceras till en fråga om procentuell könsfördelning.[8]

Strategi för ett jämställt Kalmar län

Sveriges riksdag och regering tog 2005 beslut om ett övergripande jämställdhetsmål: *Män och kvinnor ska ha samma makt att forma samhället och sina liv*. Därefter har sex delmål tagits fram: Dessa handlar om:

1. Makt och inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
3. Jämställd utbildning
4. Jämställt hem- och omsorgsarbete
5. Jämställd hälsa
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Insatser som görs under ett mål kan mycket väl påverka även andra mål, både direkt och indirekt. Delmålet hälsa har till exempel tydliga kopplingar till alla övriga mål. Delmålen går alltså in i varandra likt kugghjul. Tillsammans bidrar de till att nå generell jämställdhet.

Länsstyrelserna fick 2017 regeringsuppdraget att skapa regionala strategier för att nå de sex nationella jämställdhetsmålen i respektive län. Ambitionen med strategin *Ett jämställt Kalmar län 2017-2027* är att den ska fungera som en plattform för det lokala arbetet med jämställdhetsintegrering i länet. Målgruppen för länsstyrelsens strategiarbete är framförallt offentliga aktörer, så som kommuner, landsting och statliga myndigheter, men även näringslivet och civilsamhället med dess olika aktörer berörs. Strategin

6 Jämställdhet i verksamhetsutveckling, red Kristina Lindholm kap 1, 2, 4.

7 https://www.genus.se/kunskap-om-genus/om-kon-och-genus/

8 http://www.jamstall.nu/fakta/intersektionalitet/

9 Utifrån landstingets, regionförbundets och länsstyrelsens gemensamma ambition att skapa en helhet kring riktningen av länets jämställdhetsar bete så har strategin tagit hänsyn till mål och strategier i både den *Regionala utvecklingsstrategin* (Regionförbundet), tillväxtstrategier samt Handlingsplan för landstingets folkhälsoarbete *En god och jämlik hälsa för alla*, *Plan för jämställdhetsintegrering vid Linnéuniversitetet* samt jämställdhetsmål i Agenda 2030.

genderEQ
KALMAR LÄN

inkluderar alltså alla i länet. Kommuner, myndigheter och verksamma aktörer i länet får därmed en möjlighet att, utifrån den länsgemensamma strategin, skapa lokala handlingsplaner i syfte att följa utvecklingen, det vill säga effekter av insatser och åtgärder.

Strategins struktur utgår från det övergripande nationella målet *Män och kvinnor ska ha samma makt att forma samhället och sina liv* samt de sex nationella delmål som i strategin bryts ner till regionala strävansmål utifrån de särskilda utmaningar som finns i Kalmar län. Länsstyrelsen Kalmar län har även lagt till ett regionalt mål:

Uppnå ett systematiskt jämställdhetsarbete i verksamheter i länet.

Det regionala målet kan ses som en förstärkning av länsstyrelseinstruktionen § 5, som innebär att länsstyrelsen har som uppdrag att vara ett stöd till och främja utvecklingen av jämställdhet i länet. I strategin ingår en handlingsplan som är kopplad till det sjätte nationella delmålet; *Mäns våld mot kvinnor ska upphöra*.

Att arbeta med jämställdhetsintegrering är ett aktivt val och innebär ett ansvar för en verksamhet att genomföra olika insatser som ska kvalitetssäkras utifrån ett jämställdhetsperspektiv. När kommuner, myndigheter, förbund, landsting samt aktörer inom näringsliv och civilsamhället ansluter sig till strategin *Ett jämställt Kalmar län,* får de tillgång till länsstyrelsens nätverk, kompetenshöjande insatser, metoder och verktyg samt stöd i form av processhandledning.

Att ansluta sig innebär ett åtagande att ha ett aktivt och systematiskt arbete med jämställdhetsintegrering i sin verksamhet. Det regionala arbetet följs upp vart tredje år. Den anslutna verksamheten får då input från länsstyrelsen om hur verksamheten vidare kan utvecklas.

Mer information om hur det går till att ansluta sig finns på *www.ettjamstalltkalmarlan.nu*.

Mål och strategier för att nå ett jämställt Kalmar län

Delmål 1: En jämn fördelning av makt och inflytande

Delmål 1:
En jämn fördelning av makt och inflytande
Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattande.

Delmål 1 har tydliga kopplingar till delmål 2 och 3.

Särskilda utmaningar för Kalmar län: Fördelning av makt och inflytande

Makt kan vara formell och informell, det kan handla både om representation och om inflytande. Alla, oavsett könsidentitet, ska ha samma möjligheter att delta i samhällsutveckling och påverka det som formar våra normer. Flera olika maktordningar påverkar dessa möjligheter. De som är aktiva inom civilsamhället och i politiska partier är i huvudsak välutbildade och resursstarka män.

I Kalmar län, som i övriga Sverige, är det betydligt fler män än kvinnor som har höga positioner, både när det gäller folkvalda funktioner och chefsfunktioner. Andelen kvinnor i chefsposition understiger andelen kvinnor i respektive sektor, och kvinnor är än mer underrepresenterade på de högsta chefsnivåerna. På högsta nivå (politiker och högre ämbetsmän i offentlig förvaltning eller vd i offentligt ägda bolag) utgör kvinnor cirka 36 procent av cheferna i Kalmar län.

Vad gäller andelen kvinnor i offentlig sektor och i chefsposition inom offentlig sektor ligger länet ungefär i nivå med riksgenomsnittet. I Kalmar län är andelen kvinnor som är vd i kommunala bolag i ungefärlig nivå med andelen kvinnor i privata aktiebolag, men totalt sett ligger det under riksgenomsnittet. På nivån vd eller motsvarande i privat sektor är 13 procent av cheferna kvinnor. [10]

Statistiken visar även att fler kvinnor än män väljer att avsluta politiska uppdrag, och fler kvinnor än män utsätts för trakasserier i samband med politiska uppdrag.

Bland unga män och kvinnor minskar intresset för att delta i inflytelsearbete och en låg andel unga pojkar och flickor uppger att de har möjlighet att föra fram åsikter till beslutsfattande organ. Skolundersökningar visar att viljan att påverka är större bland flickor än pojkar oavsett årskurs. [11]

10 Nulägesanalys Kalmar län 2017, Bilaga 1, *Klimat att växa i - regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2030*, Regionförbundet i Kalmar län, s. 23.
11 http://www.ungidag.se/

Att sträva efter:

- Jämnare könsfördelning på ledande positioner.
- Jämn könsfördelning i arbetsgrupper.
- Att alla arbetsmöten är jämställda.
- Att synliggöra och motverka kvinnors utsatthet för trakasserier.
- Ett aktivt arbete för jämställd resursfördelning.

Länsstyrelsen bidrar genom att:

- Samverka med regionala aktörer för att utveckla och sprida metoder för jämställda möten och jämställt bemötande.
- Erbjuda och utveckla befintliga nätverk med fokus på jämställdhetsfrågor.
- Erbjuda kompetenshöjande insatser och stöd till berörda aktörer.

Foto: mostphotos.com

Delmål 2: Ekonomisk jämställdhet

Delmål 2:
Ekonomisk jämställdhet
Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Delmål 2 har tydliga kopplingar till delmål 3 och 4.

Särskilda utmaningar för Kalmar län: Ekonomisk jämställdhet

Ekonomisk jämställdhet är ett fundament för ett jämställt Sverige och ett jämställt Kalmar län. Kvinnors inkomster är lägre än mäns, oavsett medelvärde och medianvärde samt oavsett län och kommun. Kvinnors medelinkomst i Kalmar län är 80 procent av männens inkomst och medianinkomsten är 79 procent av mäns inkomst. Detta kan förklaras med:

- Traditionella normer kring föräldraledighet.
- Vård av barn och anhöriga.
- Traditionella normer kring vilka yrken och positioner män och kvinnor kan ha.
- Att kvinnor i högre grad arbetar deltid.
- Att kvinnor med liknande arbetsuppgifter i samma bransch tjänar mindre än män med motsvarande kvalifikationer.
- Att kvinnor och män arbetar i olika branscher med olika förutsättningar för grundlön och löneutveckling.

I Kalmar län är det fler kvinnor än män som upplever att det är svårt att få privatekonomin att gå ihop.[12]

De största branscherna i länet sett till antalet anställda är vård och omsorg samt tillverkningsindustri. Då könsfördelningen inom dessa två dominerande branscher är obalanserad, leder det till att länets arbetsmarknad är mer könssegregerad än riksgenomsnittet. Könssegregering visar sig också genom att män och kvinnor finns på olika positioner inom samma bransch. Båda leder till en sämre matchning av kompetens, vilket påverkar tillväxt och utveckling på regional och nationell nivå. I Sverige ökar andelen kvinnor i mansdominerade yrken, men motsvarande förflyttning av män till kvinnodominerade yrken sker inte.[13]

I Kalmar län finns även en ojämn könsfördelning mellan privat och offentlig sektor. Kvinnor dominerar generellt offentlig sektor och män privat sektor. Fler män än kvinnor startar företag och det finns tydliga könsmönster kopplade till bransch och storlek på företag. Den könssegregerade arbetsmarknaden reproducerar även stereotypa föreställningar kring kön, makt och utveckling och kan vara ett hinder för tillväxt, ekonomisk självständighet och fria yrkesval.[14]

Den generella arbetslösheten i länet ligger i nivå med riksgenomsnittet. Arbetslösheten bland utrikesfödda är högre i Kalmar län än i riksgenomsnittet och högre bland utrikesfödda kvinnor än utrikesfödda män. [15]

12 Nulägesanalys Kalmar län 2017, Bilaga 1, *Klimat att växa i - regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2030*, Regionförbundet i Kalmar län s. 58-63.
13 Ibid., s. 18-23, 52-58.
14 Ibid., s. 18-24.
15 Ibid., s.7, 18-24

Att sträva efter:

- Jämställda förutsättningar för män och kvinnor när det gäller att starta och bedriva företag.
- Minska könssegregering på arbetsmarknaden.
- Samma villkor för kvinnor och män att kunna arbeta heltid samt erhålla likvärdig lön och därmed på sikt minska pensionsgapet mellan män och kvinnor.
- Förbättra förutsättningar för utrikesfödda kvinnors etablering på arbetsmarknaden.

Länsstyrelsen bidrar genom att:

- Tillsammans med Regionförbundet fortsätta utveckla samarbetet för ett jämställt näringsliv i Kalmar län.
- Erbjuda kompetenshöjande insatser.
- Utveckla och sprida metoder för kartläggning och analys av fördelning av resurser.

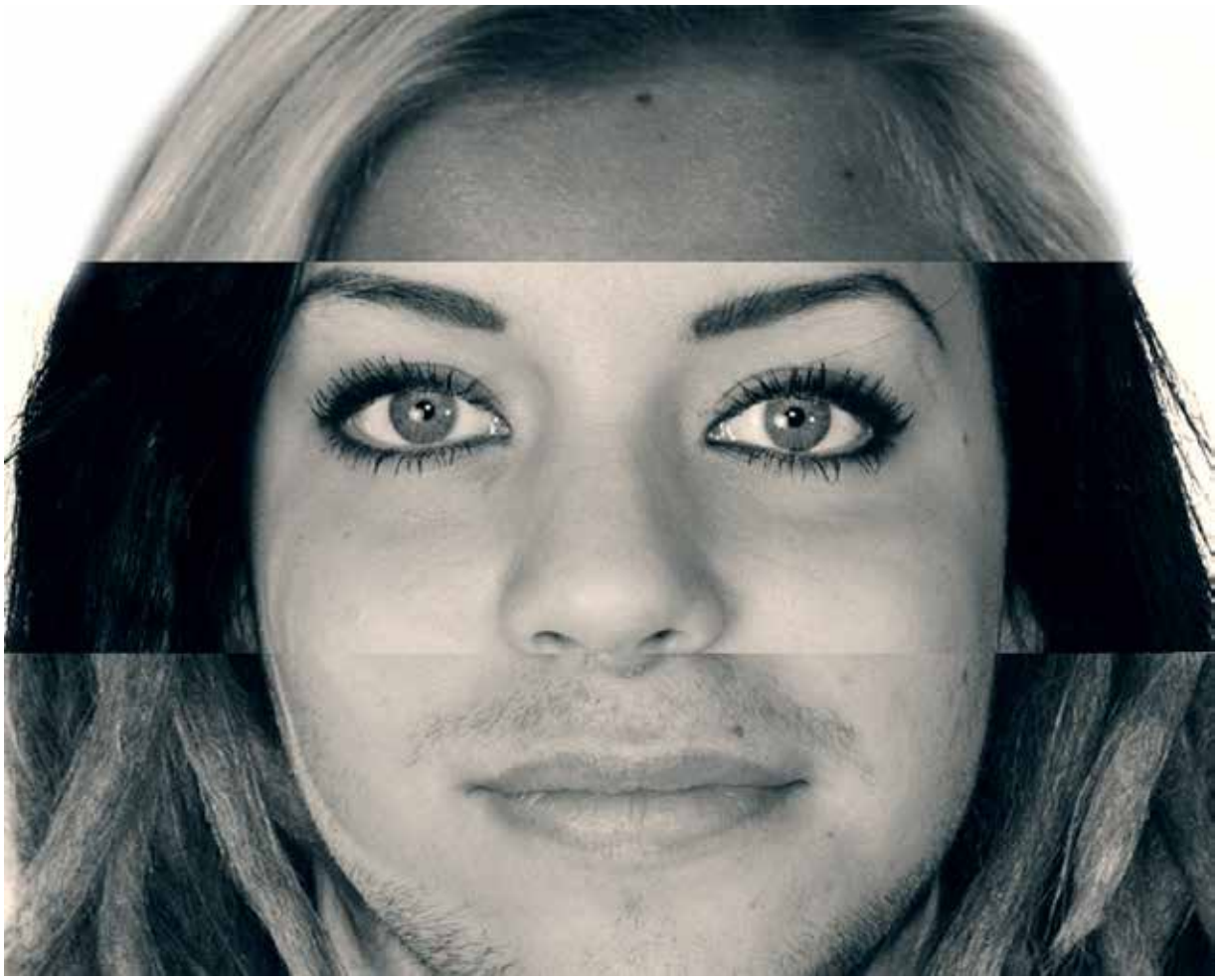

Foto: Nils Carlsson.

Delmål 3: Jämställd utbildning

Delmål 3:
Jämställd utbildning
Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.

Delmål 3 har tydliga kopplingar till delmål 4 och 5.

Särskilda utmaningar för Kalmar län: Jämställd utbildning

Fullföljda studier till gymnasienivå är en viktig faktor för att både män och kvinnor ska kunna etablera ett självständigt vuxenliv. Att inte fullfölja gymnasiestudier innebär en större risk för en socioekonomisk utsatthet med sämre möjlighet till inflytande och god hälsa.

Den totala andelen elever i länet som går ut årskurs 9 med behörighet till gymnasiet ligger över rikssnittet. Andelen som inte genomför gymnasiet är låg, men liksom i övriga län är flickor i högre utsträckning än pojkar behöriga till gymnasiet och det är en större andel flickor som påbörjar en eftergymnasial utbildning.

Pojkar som grupp dominerar de lägre betygsstegen och flickor dominerar de högre betygsstegen. En majoritet av de som studerar på universitet och högskola är kvinnor. Det är också fler kvinnor än män som fullföljer sina examina i tid, men det är fler män än kvinnor som forskar och undervisar på högskola och universitet.[16]

Utbildningsväsendet är även horisontellt segregerat, vilket betyder att pojkar och flickor studerar olika ämnen och utbildningar samt har olika förutsättningar till utveckling under studietiden. De flesta gymnasieprogram i länet är antingen flick-, eller pojkdominerade. Dock är det inte bara kön som påverkar, även föräldrars utbildningsnivå och socioekonomiska bakgrund är viktiga bakgrundsfaktorer.[17]

I Kalmar län är det, i förhållande till riksgenomsnittet, en mindre andel studenter som väljer att studera en högre utbildning. Kalmar län har även en utmaning i att många kvinnor med högre utbildning väljer att flytta från länet.[18]

16 Ibid., s. 52-58.
http://www.regeringen.se/49b719/contentassets/128cb1c062054e819f88f872a7bd7710/flickor-pojkar-individer---om-betydelsen-av-jamstalldhet-for-kunskap-och-utveckling-i-skolan-sou-201099 s. 41-42, 89-98, 163 ff.
17 Ibid., s. 89-98, 163 ff.
18 Nulägesanalys Kalmar län 2017, Bilaga 1, *Klimat att växa i - regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2030*, Regionförbundet i Kalmar län s. 11, 52-58.

Att sträva efter:

- Ökad andel behöriga till gymnasiet (fokus på pojkars måluppfyllelse).
- Ökad andel fria studieval.
- Implementera normkritisk pedagogik i förskolor och skolor.
- Systematisk jämställdhetsintegrering i utbildningsväsendet.
- Ökad kompetens kring skolans jämställdhetsuppdrag såsom skollag, maskulinitetsnormer, sexuella trakasserier, våld, normkritik och genusmedvetna pedagogiska metoder.
- Skapa ett kompetenscentrum i syfte att synlig- och tillgängliggöra expertkunskap.

Länsstyrelsen bidrar genom att:

- Öka samverkan med Regionförbundet samt Linnéuniversitetet och andra utbildningsaktörer för att skapa ett kompetenscentrum.
- Erbjuda kompetenshöjande insatser kring våld, trakasserier, hbtq-frågor, normkritik och genusmedveten pedagogik.
- Erbjuda fortsatt nätverk för erfarenhetsutbyte riktat till förskola och skola kring läroplanens jämställdhetsuppdrag.
- Förstärka jämställdhetsarbetet för målgruppen nyanlända och ensamkommande barn.

Foto: Camilla Zilo

Delmål 4: Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Delmål 4:
Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.

Delmål 4 har tydliga kopplingar till delmål 1 och 3.

Särskilda utmaningar för Kalmar län: Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Möjlighet att förena betalt arbete med att ha familj, vårda relationer samt att ha en utvecklande och hälsofrämjande fritid är viktiga delar i svensk jämställdhetspolitik. Traditionella mönster och normer för föräldraskap, hemarbete och omsorg om närstående lever kvar och får konsekvenser för fördelningen mellan kvinnor och mäns arbetsinsatser och därmed löneutveckling.

I Kalmar län är det fler kvinnor än män som arbetar deltid och enligt nationella studier lyfts ansvar för barn, familj och vård av anhörig som den största bidragande anledningen till deltidsarbete för kvinnor.[19]

I Kalmar län står kvinnor för majoriteten av uttag av föräldrapenning. Det är dock mindre skillnad mellan män och kvinnors uttag av den tillfälliga föräldrapenningen (VAB). Det generellt ojämna uttaget påverkar utvecklingen av livslön och möjlighet till ekonomisk självständighet negativt hos den part som tar ut merparten av föräldraförsäkringen. I Kalmar län är det även fler kvinnor än män som arbetar deltid och har timanställning, vilket också bidrar till en sämre utveckling av livslön samt pension för kvinnor. Män som är småbarnsföräldrar är de som arbetar mest övertid.

Män med lång eftergymnasial utbildning ökar sitt uttag av föräldrapenning mer än andra grupper. Män som står långt från arbetsmarknaden, saknar inkomst och har låg utbildning är de som använder minst föräldradagar, medan kvinnor i samma situation använder föräldraförsäkringen i samma utsträckning som välutbildade kvinnor.[20]

Fler kvinnor än män tar ut närståendepenning, vilket visar att kvinnor i högre grad än män vårdar anhöriga. Detta påverkar också livslönen och pensionen. Kvinnor utför fortfarande mer av det obetalda hem- och omsorgsarbetet än vad män gör. Detta innebär att kvinnor har mindre tid för aktivt deltagande i samhällslivet, återhämtning, avkoppling och egna fritidsintressen.[21]

19 Ibid., s. 18- 23.
Regeringens skrivelse, *Makt, mål och myndighet*, 2016/17:1, s. 61.
20 https://www.tco.se/publikationer2/2016/vem-jobbar-overtid-och-hur-mycket/
http://www.inspsf.se/publicerat/Publikation+detaljvy/foraldrapenning_och_foraldraledighet_.cid4370
21 https://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Levnadsforhallanden/Jamstalldhet/Jamstalldhetsstatistik/12252/12259/Behallare-for-Press/406481/

Att sträva efter:

- Jämnare uttag av föräldraförsäkring.
- Skapa förutsättningar för att män i högre grad deltar i föräldrastödjande insatser.
- Öka medvetenhet och kunskap kring fördelar med delat föräldraskap.
- Att främja ett aktivt, systematiskt och jämställt föräldraskapsstödsprogram.

Länsstyrelsen bidrar genom att:

- Samordna, stötta och inspirera kommuners arbete med föräldraskapsstödsprogram.
- Samverka med andra regionala aktörer.
- Delta i nationella kampanjer kring jämställd föräldraförsäkring.

Foto: mostphotos.com

Delmål 5: Jämställd hälsa

Delmål 5:
Jämställd hälsa
Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.

Delmål 5 har tydliga kopplingar till delmål 1 och 6.

Särskilda utmaningar för Kalmar län: Jämställd hälsa

En god hälsa utgör grunden för män och kvinnors liv och är en viktig förutsättning för ett aktivt deltagande i samhället. Hälsa innebär fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande. Upplevelse av hälsa är starkt kopplat till egenmakt, inflytande och möjlighet att kunna påverka sin livssituation.

I Kalmar län har kvinnor som grupp fler antal sjukdagar och högre totalt ohälsotal än män. Skillnaden i ohälsotal ökar markant i åldersgruppen 40 och uppåt. Kalmar län har högre ohälsotal än rikssnittet. Män drabbas i högre grad av dödlighet som kan åtgärdas med tidiga insatser från sjukvården. Folkhälsoarbetet rapporterar även om stora skillnader när det gäller medellivslängd, vilka diagnoser män och kvinnor får och vilka medicinska insatser som görs. Forskningen hänvisar till att det finns normer som styr vem som får vilka diagnoser samt förutfattade meningar om män och kvinnors hälsa och ohälsa. Män är generellt mer fysiskt aktiva än kvinnor. Kvinnor rapporterar upplevd stress i högre grad än män.

Kalmar län har högre siffror för genomförda självmord än rikssnittet och det är betydlig fler män än kvinnor som begår självmord.[22]

Män har i högre utsträckning en god självskattad hälsa i länet och det är vanligare att kvinnor upplever psykisk ohälsa. Den psykiska ohälsan ökar dock inom gruppen män och gruppen unga kvinnor. Grupper som särskilt sticker ut när det gäller undersökningar kring psykisk ohälsa är nyanlända unga män och kvinnor samt hbtq-personer.[23]

Män söker generellt sett vård i mindre utsträckning och i ett senare skede. Åtgärdbar dödlighet är vanligare hos män än kvinnor och kan relateras till mäns högre risktagande i trafik, användning av våld samt missbruk av alkohol och droger.

Det råder även skillnader i hur män och kvinnor söker och nås av insatser gällande sexuell och reproduktiv hälsa. Undersökningar från ungdomsmottagningar visar till exempel att insatser oftare når unga kvinnor.[24]

En framgångsfaktor för god hälsa är en utvecklande fritid och att vara socialt deltagande. Även här finns skillnader när det gäller män och kvinnors samt pojkar och flickors möjligheter till deltagande i fritidsaktiviteter på lika villkor. Flickor slutar i högre grad med fritidsaktiviteter under tonåren medan pojkar i regel fortsätter, särskilt vad gäller idrottsaktiviteter.[25]

---

22 Män och jämställdhet, *Betänkande av utredningen om män och jämställdhet*, SOU 2014:6 s. 213-236.
Gemensam analys och handlingsplan, Psykisk hälsa 2017, *Länsgemensam ledning i samverkan,* s. 11, 20-23.
23 Ibid., s. 213-236.
Ibid., s. 11, 20-23.
https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/hbtq-halsa.pdf s. 7-13.

Att sträva efter:

- Alla hälsofrämjande insatser har ett normkritiskt perspektiv.
- Förbättrat hälsotillstånd för ungdomar utifrån ett jämställdhetsperspektiv, med fokus på psykisk hälsa, suicid samt ANDT- och HBTQ-frågor.
- Alla, oavsett könsidentitet, kan utöva idrott på lika villkor.
- Att fritidsresurser fördelas jämställt.

Länsstyrelsen bidrar genom att:

- Utveckla samverkansformer med landstinget för att öka kompetens, samt sprida metoder kring sexuell och reproduktiv hälsa, hedersproblematik, våld, maskulinitet, hbtq, genus och jämställdhet.
- Utveckla och sprida metoder för kartläggning och fördelning av resurser.
- Samverka med idrottsrörelsen för att förstärka och stötta värdegrundsarbetet.

Foto: mostphotos.com

24 Män och jämställdhet, *Betänkande av utredningen om män och jämställdhet*, SOU 2014:6 s. 213-236.
Gemensam analys och handlingsplan, Psykisk hälsa 2017, *Länsgemensam ledning i samverkan*, s. 11, 20-23
25 https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/fokus-14.pdf s. 9 ff

Delmål 6: Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska upphöra

Delmål 6: Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ska upphöra
Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Delmål 6 har tydliga kopplingar till delmål 1 och 5.

Särskilda utmaningar för Kalmar län: Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Under våren 2017 genomförde Länsstyrelsen en kartläggning i länets tolv kommuner, sju myndigheter samt kvinnojourer. Av denna framgår att en stor del av det arbete som bedrivs i länet sker utan särskilt fastställda rutiner eller handlingsplaner. Det framgår också att insatserna varierar beroende på ledningens styrning samt ekonomiska- och personella resurser.

Vid de regelbundna möten som sker med länets kvinnofridsnätverk framkommer att aktörerna, trots olika förutsättningar, ändå ofta löser de problem som de möter i sitt arbete när det gäller mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Det sistnämnda uppfattas dock som svårast på grund av att det är svårt att upptäcka och hitta lösningar på. Dessutom kräver detta problem samarbete med exempelvis polis och åklagare. Det saknas även upparbetade samverkansformer mellan kommun, polis och landsting i flera kommuner.

Kartläggningen visar att det på många håll, inom olika verksamheter, pågår ett arbete för att förebygga och arbeta med våldsutsatta samt barn som bevittnat våld. Däremot saknas många gånger samverkansplaner, kartläggningar av förekomst av våld samt uppföljningar av utfallet av insatser. Det framkommer att de bestämmelser som finns i Socialstyrelsens föreskrifter 2014:4 inte alltid följs, till exempel beträffande uppföljningar och kartläggningar.

Av Brottsförebyggande rådets statistik från 2016 framgår att sex av länets tolv kommuner har en högre andel anmälda brott rörande grov kvinnofridskränkning än i riket. Metoo-rörelsen som startade under hösten 2017 visar att kvinnor, oavsett klass och ursprung, utsätts för könsrelaterade trakasserier och kränkningar samt att trakasserierna osynliggjorts, bagatelliserats och normaliserats. Detta innebär att inga (eller otillräckliga) åtgärder vidtagits.

I Friends nätrapport 2017 framkommer att var femte tjej mellan 10–16 år har blivit utsatt för sexuella trakasserier. [27]

Könsrelaterade kränkningar, sexuella trakasserier och könsmobbning är normaliserat på svenska arbetsplatser. 2015 skärptes arbetsgivares skyldigheter att ha ett systematiskt arbetsmiljöarbete, inklusive organisatorisk och social arbetsmiljö. Även diskrimineringslagen synliggör arbetsgivarens skyldigheter. Det innebär att alla arbetsgivare i länet bör ha ett förebyggande arbete kring, normer, yrkesetik och värdegrund som motverkar sexuella trakasserier och könskränkningar. [28]

27 Friends rapport, https://friends.se/2017/04/27/friends-natrapport-2017-vanligt-att-unga-tjejer-utsatts-for-sexuella-trakasserier-pa-natet/
Brottsförebyggande rådet/våld i nära relationer, https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html
Brottsförebyggande rådet/Sexualbrott, https://www.bra.se/brott-och-statistik/statistik-utifran-brottstyper/valdtakt-och-sexualbrott.html

Att sträva efter:

- Ett län fritt från våld.
- Förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och barn som bevittnar våld.
- Främja upptäckt av våld, bedöma risker för ytterligare våld mot särskilt utsatta grupper och barn.
- Förbättrad kompetens och kunskap om behandlingsmetoder för våldsutövare.
- Använda rutiner för att uppmärksamma och synliggöra våld.
- Effektivare brottsbekämpning mot våld i nära relationer.
- Motverka normalisering av hot och våld mot kvinnor och flickor.
- Att arbetsplatser är fria från sexism och våld.
- Alla berörda aktörer i länet har genomgått webbkurserna *Om våld*, *Hedersrelaterat våld och förtryck* samt *Prostitution och människohandel för sexuella ändamål*.
- Att män i högre grad deltar i jämställdhetsfrämjande insatser.

Länsstyrelsen bidrar genom att:

- Verkställa Länsstyrelsens handlingsplan 2017-2020 *Mot våld i nära relationer*. [29]
- Tillsammans med Regionförbundet skapa en gemensam kompetensförsörjningsplan när det gäller arbetet mot våld i nära relationer.
- På egen hand och tillsammans med andra aktörer genomföra återkommande kunskapsdagar- och erfarenhetsutbyten i frågor som rör våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål med berörda aktörer i länet.
- Sprida information om verktyg, till exempel nationella och regionala hemsidor inom området mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer och barn som har bevittnat våld.

Foto: mostphotos.com

28 http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567
https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/bocker/den-organisatoriska-och-sociala-arbetsmiljon-viktiga-pusselbitar-i-en-god-arbetsmiljo-vagledning-h457.pdf
29 Bilaga 1 och 1.1

Regionalt mål:
Systematiskt jämställdhetsarbete

Regionalt mål:
Systematiskt jämställdhetsarbete
Verksamheter i Kalmar län bedriver ett systematiskt arbete med jämställdhetsintegrering.

Särskilda utmaningar för Kalmar län:
Systematiskt jämställdhetsarbete

Den kartläggning av länets tolv kommuner och sju myndigheters systematiska jämställdhetsarbete, genomförd av Länsstyrelsen våren 2017, visar att endast några enstaka kommuner har en handlingsplan för jämställdhetssäkrad verksamhet. Några verksamheter har jämställdhet som en integrerad del av sin folkhälsoplan och tillväxtstrategi. De flesta hänvisar till att jämställdhet bedrivs som en personalfråga utifrån diskrimineringslagstiftning och arbetsmiljölag.

Ett fåtal kommuner använder könskonsekvensanalyser i beslutsunderlag samt använder könsuppdelad statisk i uppföljning eller resultatredovisning. Få verksamheter har särskilda uppdrag eller funktioner som kopplas till jämställdhetsintegrering. Merparten av både kommuner och myndigheter kan dock visa upp exempel på verksamhetsförbättringar när det gäller att åstadkomma jämställdhet. Exempel på verksamhetsförbättringar som lyfts fram är utbildning, kartläggningar, nya rutiner, framtagande av checklistor och metodutveckling. Få verksamheter beskriver dock vilka effekter som verksamhetsförändringarna åstadkommit.

Sammanfattningsvis synliggör genomlysningen på stor kunskaps- och kompetensvariation när det gäller att bedriva ett systematiskt jämställdhetsarbete. Den visar en sammanblandning av

jämställdhetsuppdrag när det gäller arbetsgivaransvar och verksamhet samt att jämställdhetsarbete snarare sker genom spridda insatser än som systematiskt, hållbart och långsiktigt arbete utifrån effektmål och uppföljning.

I Kalmar län saknas det en övergripande lägesbild med statistik utifrån nyckeltal kring var kommunerna och myndigheterna befinner sig när det gäller arbetet för att nå de sex nationella jämställdhetsmålen. Därför bör arbetet med att arbeta fram dessa lägesbilder ses som prioriterat.

Avslutning

Alla tjänar på jämställdhet. Jämställdhet innebär att du som individ får bättre möjligheter till både självständighet, utveckling och hälsa. Jämställdhet är bra för alla!

Utifrån visionen och med hjälp av denna strategi, *Ett jämställt Kalmar län*, samt strävansmål kan ni påbörja er verksamhetsutveckling redan idag.

Lycka till med ert viktiga arbete och glöm inte att vi gör det här tillsammans!

Att sträva efter:

- Länsövergripande lägesanalyser som gör det möjligt att synliggöra och följa länets utveckling och effekter av insatser.
- Att varje aktör har en handlingsplan för ett systematiskt och effektfullt jämställdhetsarbete.
- Ökad kompetens för att genomföra kartläggningar, könskonsekvensanalyser samt jämställdhetsintegrering som metodik.
- Ökat genomslag för samtliga jämställdhetsfrågor i beslutande forum.
- Ökad samverkan med Landstinget och Regionförbundet genom länsgemensam ledning, utvecklingsledare, jämlikhetskommissionen och länets integrationsråd.

Länsstyrelsen bidrar genom att:

- Erbjuda stöd i form av verktyg, kompetensutveckling och processhandledning till aktörer som är anslutna till strategin.
- Skapa en digital plattform för informationsspridning, erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling.
- Utveckla en organisationsstruktur för de nätverk som kopplas till jämställdhetsarbetet.
- Tillsammans med Regionförbundet systematiskt sprida målgruppsanpassad kunskap om jämställdhetsintegrering.
- Erbjuda kompetenshöjande insatser.
- Aktualisera jämställdhetsfrågor för bland annat kommun-, social- och skolchefer i länet.

Foto: mostphotos.com

Bilaga 1

Kartläggning av det förebyggande arbetet mot våld i nära relationer i Kalmar län år 2017 – redovisning

Kartläggningen är en del i det Regeringsuppdrag som kommit till länsstyrelserna utifrån den nationella strategin som avser åren 2017–2027. En nationell strategi för att förebygga mäns våld mot kvinnor är en del av Regeringens strategi *Makt, mål och myndighet (SKR 2016/17).*

Syftet med kartläggningen är att få en ögonblicksbild av hur arbetet ser ut idag och vilka utvecklingsmöjligheter som finns. Detta är således ingen heltäckande bild av hur det ser ut i alla delar i länet. Kartläggningen är en del i framtagandet av en regional strategi för år 2018–2021 och en handlingsplan för Länsstyrelsens arbete inom området.

Underlag för kartläggningen

Samordnaren har gemensamt med länsstyrelserna i Kronoberg, Halland och Blekinge län förberett och genomfört enkätutskicket.

I Kalmar län har enkäterna skickats ut till de länsövergripande nätverken kvinnofrid och jämställdhet, där även sju myndigheter i länet är representerade , samt till förvaltningschefer inom socialtjänst och utbildning i länets tolv kommuner. Till Länsstyrelsen Kalmar län inkom svar från mindre än hälften av de tillfrågade.

Den nationella strategins fyra målsättningar

- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld
- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- Effektivare brottsbekämpning
- Förbättrad kunskap och metodutveckling

Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld

Samverkan: Äger rum på olika sätt framförallt inom elevhälsan. Fortbildningar har förekommit för några av de som svarat kring genus- och maktperspektiv. Normkritik. Samverkansavtal finns inom några verksamheter men saknas hos många av de som svarat.

Information: Kunskapsspridning genom deltagande i utbildningar, utbildning nätmobbing, samtal om allas lika värde. Gäller dock inte alla som svarat i kartläggningen.

Förebyggande: Likahandlingsplaner, hälsosamtal, elever som inte uppnår målen och de som har hög frånvaro uppmärksammas.

När det redan inträffat: Samverkan med socialtjänst och andra berörda, hitta rätt hjälp och stöd. Utredning inleds av socialtjänsten när uppgifter inkommer om att barn bevittnat eller själva är våldsutsatta i samtliga kommuner som svarat.

Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn

Samverkan: Socialtjänst, anmälan barn som bevittnat våld eller är våldsutsatta, samverkar med andra berörda myndigheter och verksamheter.

Information: Sprider information kring våld, kompetensutveckling för personal. Ställer frågor om förekomsten av våld vid ansökningar/anmälningar, även i vissa fall inom landstinget.

Förebyggande: Frågor om våld ställs inte vid alla samtal, men ökad kunskap hos personal leder till att fler upptäcks och kan erbjudas hjälp. Gällande särskilt utsatta grupper såsom funktionsnedsatta, personer med missbruksproblematik, äldre, hbtq-personer ställs frågor kring våld utifrån den enskildes förutsättningar, dock inte som regelbunden rutin hos alla som besvarat enkäten.

När det redan inträffat: Anmälan till socialtjänsten när uppgifter framkommer om att barn bevittnat eller själva är våldsutsatta. FREDA kort-frågor används i viss omfattning. Rutiner för handläggning finns inom flera av länets socialförvaltningar.

Effektivare brottsbekämpning

Samverkan: Samverkan med andra berörda myndigheter och verksamheter fungerar olika mellan kommunerna. Anmälan till socialtjänsten angående utsatta barn fungerar hos de som svarat på enkäten.

Information: Tolk används vid behov med tanke på rättssäkerhet, information om lagar, skyldigheter och rättigheter för asylsökande på boenden, Information till drabbade om brottsofferstödjande verksamheter.

Förebyggande: Att förebygga återfall och motivera till förändring görs av kriminalvården. Skyddsbedömningsintrument Patriark vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck används bland annat av polisen.

Förbättrad kunskap och metodutveckling

Samverkan: Samverkan i kunskapsspridning. Flera har genomfört webbutbildningen våld i nära relationer. Samverkansrutiner med andra myndigheter och verksamheter så som polis, hälso- och sjukvård samt kvinnojourer. Deltagande i utbildningsdagar.

Information: Problematik uppmärksammas olika hos de kommuner som svarat vid ansökan/anmälan, frågor ställs kring våld, ökad uppmärksamhet på unga flickor genom kompetensutveckling och fokusering.

Förebyggande: Samtal om värderingar och kulturfrågor, barn ska komma till tals och barns bästa ska vara vägledande. Förebyggande arbete kring våld i nära relationer genomförs även av kvinnojourer i länet.

När det redan inträffat: I samtliga kommuner inleds utredning av socialtjänsten när uppgifter inkommer om att barn bevittnat eller själva är våldsutsatta. När det gäller särskilt utsatta grupper så som funktionsnedsatta, äldre, hbtq-personer, de som har bristande språkkunskaper och så vidare, erbjuds stöd och hjälp utifrån den enskildes behov. Flera av de kommuner som besvarat enkäten har utvecklade rutiner för sin handläggning.

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) framgår följande:

Kartläggning och analys:
7 § Socialnämnden ska analysera om utbudet av insatser och andra sociala tjänster som erbjuds våldsutsatta och barn som bevittnat våld svarar mot behoven i kommunen.

Allmänna råd
För att kunna göra denna analys bör socialnämnden fortlöpande kartlägga förekomsten i kommunen av våldsutsatta och barn som bevittnat våld genom att bland annat:

- Gå igenom dokumentationen i pågående ärenden
- Hämta in uppgifter från lokal eller officiell statistik
- Hämta in uppgifter om förekomsten av våldsutsatta och barn som bevittnat våld från hälso- och sjukvården och andra myndigheter samt organisationer

Information om socialtjänsten enligt 3 kap. 4 § SoL

Allmänna råd
Socialnämnden bör planera för hur grupper och enskilda, såväl vuxna som barn, ska nås med information om nämndens verksamhet för våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

Stöd och hjälp enligt 5 kap. 11 § SoL

Allmänna råd
Socialnämnden bör avgöra när och hur personalen i nämndens verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna identifiera våldsutsatta och barn som bevittnat våld som behöver stöd och hjälp.

Nämnden bör se till att de metoder som används för att ge stöd och hjälp har utformats med utgångspunkt i bästa tillgängliga kunskap.

Nämnden bör såväl vid planering av verksamheten som i enskilda ärenden beakta de särskilda behov som en våldsutsatt kan ha på grund av bland annat:

- Sin ålder
- Funktionsnedsättning
- Könsöverskridande identitet eller uttryck
- Sin sexuella läggning
- Att hon eller han tillhör en nationell minoritet

- Att hon eller han har en utländsk bakgrund
- Missbruk och beroende
- Risken för hedersrelaterat våld

Samverkan

8 § Bestämmelser om att kommunen tillsammans med landstinget ska upprätta en individuell plan när en enskild har behov av insatser både från socialtjänsten och hälso- och sjukvården finns i 2 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453).

Beträffande hälso- och sjukvårdens ansvar framgår följande (SOSFS 2014:4)

8 kap. *Vårdgivarens ansvar*

Rutiner

1 § Varje vårdgivare ska fastställa de rutiner som behövs för att utveckla och säkra kvaliteten i arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

2 § Vårdgivare som i sin verksamhet tar emot barn eller deras närstående ska fastställa rutiner för hur anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska fullgöras vad gäller ett barn som kan vara våldsutsatt eller kan ha bevittnat våld.

3 § Bestämmelser om att vårdgivaren ska säkerställa att det är möjligt att föra patientjournal om en patient har skyddade personuppgifter finns i 5 kap. 4 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:40) om journalföring och behandling av personuppgifter i hälso- och sjukvården (HSLF-FS 2017:8).

Planering och ledning av verksamheten enligt 3 kap. 1 § patientsäkerhetslagen

Allmänna råd
Vårdgivaren bör avgöra när och hur personalen i hälso- och sjukvårdens och tandvårdens verksamheter ska ställa frågor om våld för att kunna identifiera våldsutsatta och barn som bevittnat våld som behöver vård och omvårdnad.

Samverkan

4 § Bestämmelser om att landstinget tillsammans med kommunen ska upprätta en individuell plan när en enskild har behov av insatser från både hälso- och sjukvården och socialtjänsten finns i 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) (HSLF-FS 2017:8).

5 § Vårdgivaren ska samverka internt för att samordna hälso- och sjukvårdsåtgärderna så att de inte motverkar varandra. Om åtgärder riktas till flera i en familj, ska samtliga åtgärder samordnas. Detta ska göras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

Skyldigheten att samverka gäller endast för sådana uppgifter för vilka det inte föreligger sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12–16 § patientsäkerhetslagen (2010:659).

6 § Vårdgivaren ska vidare samverka externt med andra verksamheter, myndigheter och organisationer som berörs för att skapa förutsättningar för att samordna insatserna från de olika aktörerna så att de inte motverkar varandra. Om insatser ges till flera i en familj, ska vårdgivaren även samverka för att skapa förutsättningar för att samordna samtliga insatser. Detta ska göras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som bevittnat våld.

Skyldigheten att samverka gäller endast för sådana uppgifter för vilka det inte föreligger sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12–16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659).

7 § Vårdgivaren ska fastställa var i verksamheten ansvaret för den interna och externa samverkan ska ligga.

Personal enligt 2 e § HSL och 4 a § tandvårdslagen (1985:125)

Allmänna råd
Vårdgivaren bör se till att personalen i hälso- och sjukvårdens och tandvårdens verksamheter har kunskap om våld och andra övergrepp av eller mot närstående för att kunna ge god vård samt har förmågan att omsätta kunskaperna i det praktiska arbetet.

Vård och omvårdnad

8 § Om ett barn visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att barnet har utsatts för eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående, ska vårdgivaren se till att hälso- och sjukvårdspersonalen:

- Gör en anmälan till socialtjänsten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).
- Ställer frågor till en medföljande vuxen om orsaken till symtomen eller tecknen.
- Frågar barnet i enrum om orsaken till symtomen eller tecknen när så är möjligt och med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad samt vårdnadshavarens samtycke, om sådant behövs.
- Beaktar vilka behov barnet kan ha av vård såväl fysiskt som psykiskt med anledning av våldet.

Åtgärderna enligt första stycket samt vilka symtom eller tecken som har observerats och som väckt misstanke om att barnet har utsatts för eller bevittnat våld, ska dokumenteras i patientjournalen.

9 § Om en vuxen visar symtom eller tecken som väcker misstanke om att hon eller han har utsatts för våld eller andra övergrepp av en närstående, ska vårdgivaren se till att hälso- och sjukvårdspersonalen frågar den vuxne i enrum om orsaken till symtomen eller tecknen. Om misstanke kvarstår om våld eller andra övergrepp, ska vårdgivaren se till att personalen:

- Tar reda på om det finns barn i den vuxnes familj.
- Gör en anmälan till socialtjänsten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), om det finns barn i familjen.
- Informerar om möjligheten till vård och omvårdnad från hälso- och sjukvården eller stöd och hjälp från socialtjänsten och frivilligorganisationer.
- Beaktar vilka behov den vuxne kan ha av vård såväl fysiskt som psykiskt med anledning av våldet.

Åtgärderna enligt första stycket 1, 3 och 4 samt vilka symtom eller tecken som har observerats och som väckt misstanke om att den vuxne har utsatts för våld eller andra övergrepp ska dokumenteras i patientjournalen.

Kartläggning – slutsatser

Av den kartläggning som Länsstyrelsen genomfört i länets tolv kommuner, sju myndigheter samt kvinnojourer, framgår att en stor del av det arbete som bedrivs sker utan särskilda rutiner eller handlingsplaner. Hälften av de tolv tillfrågade kommunerna har valt att inte svara och bland de som svarat varierar insatserna beroende på ledningens styrning och ekonomiska och personella resurser.

Vid de regelbundna möten som sker med länets kvinnofridsnätverk framkommer att de tolv kommunerna och kvinnojourerna trots olika förutsättningar ändå till stor del löser de problem som de i sitt arbete möter när det gäller mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Det sistnämna uppfattas dock som svårast eftersom det är svårt att upptäcka och det är svårt att hitta lösningar på problemet eftersom det kräver samarbete med bland annat polis och åklagare.

I flera kommuner har det varit byte av chefer vilket ibland medfört att styrningen av detta arbete periodvis har fluktuerat. Det saknas även upparbetade samverkansformer mellan polis, landsting och kommun i flera av de kommuner som svarat. Även personalomsättning bland handläggare medför att kunskapen inom ämnet varierar.

Många verksamheter har någon form av rutiner för att arbeta med våld i nära relationer. Dock saknas detta på flera håll liksom samverkansrutiner med viktiga samarbetspartners.

I socialtjänstlagens 5 kap framgår att socialtjänsten har ett särskilt ansvar för utsatta grupper, så som äldre personer, barn och unga, funktionsnedsatta, brottsoffer, personer med missbruksproblematik.

Uppgiften att förebygga våld genomförs på ett antal olika sätt, i skolan och i kommunerna. Inom skolområdet är likabehandlingsplaner och hälsosamtal exempel på metoder som används för att bl. a förebygga våld.

Områdena som berörs i kartläggningen utgår till viss del från Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) gällande socialnämndens och hälso- och sjukvårdens ansvarsområden – våld i nära relationer.

Kartläggningen visar att på många håll inom olika verksamheter pågår ett arbete för att förebygga och att arbeta med våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Däremot saknas inom olika verksamheter samverkansplaner, kartläggningar av förekomst av våld och uppföljningar av utfallet av insatser. Det framkommer att de bestämmelser som finns i Socialstyrelsens föreskrifter 2014:4 inte alltid följs, till exempel beträffande uppföljningar och kartläggningar. Beträffande våldsförebyggande arbete så sker detta på olika sätt inom ett antal verksamheter. Men hur följs arbetet upp? Kartläggningen ger en ögonblicksbild över arbetet med våld i nära relationer i länet men ger också idéer om det fortsatta arbetet.

Sammanfattningsvis ger kartläggningen stöd för fortsatt uppföljning och fördjupad kartläggning av arbetet mot våld i nära relationer i länet. Detta för att följa lagstiftarens intentioner med stöd av SOSFS 2014:4 och den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Foto: mostphotos.com

Bilaga 1.1: Våld i nära relationer - handlingsplan

Huvudmål 1: Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld i nära relationer i Kalmar län

Delmål: Ett utökat och verkningsfullt universellt förebyggande arbete mot våld

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Sprida kompetens-baserat material	Länsstyrelsen	Kvinnofridsnätverk, Spetsgruppen mot prostituition och människohandel	Länsstyrelserna, Nätverksmöten
Normkritiskt arbete genom utbildning samt spridning av metoder och material	Länsstyrelsen	Nätverk inom social hållbarhet, Förskola, skola, kommunal socialtjänst	Nätverksmöte Länsstyrelsen Kartläggningar

Delmål: Ett utökat och verkningsfullt arbete för insatser till våldsutövare

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Erbjuda kompetens-utveckling kring MUCF:s metod *En kommun fri från våld.* Riktad utbildning för vissa behandlare	Länsstyrelsen Ev. samarbete med sydlänen Kvinnojourerna.	Kommuner Hälso- och sjukvården Kommunernas socialtjänst Ideella organisationer	Utvärdering Egen uppföljning i berörd kommun

Delmål: Stärka det brottsförebyggande arbetet inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Kompetensutveckling näthat och insatser till idrottsrörelsen	Länsstyrelsen	Föräldrar, ideella verksamheter samt myndigheter som möter barn och unga	Utvärdering

Delmål: Ett återfallsförebyggande arbete inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Erbjuda utbildning i hot och riskbedöm-ningsinstrumentet med inriktning mot heders-relaterat våld och förtryck samt mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer	Länsstyrelsen	Kommuner, ideella verksamheter, myndigheter	Utvärdering

Delmål: Förebyggande arbete heder

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Sprida webbutbildning inom området hedersrelaterat våld och förtryck	Länsstyrelsen	Kommunerna	Kursuppföljning, digital information till kommunerna
Basutbildning hedersrelaterat våld och förtryck	Länsstyrelsen	Kommunerna	Länsstyrelsens kartläggning

Huvudmål 2: Förbättrad upptäckt av våld samt starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn i Kalmar län

Delmål: Erbjuda ett kompetensbaserat arbetssätt för att säkerställa vårdnad, boende och umgänge

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Erbjuda utbildning i hot och riskbedömningsinstrumentet FREDA	Länsstyrelsen	Kommuner idella organisationer	Utvärdering

Delmål: Stärkt skydd och stöd för barn som har bevittnat våld eller varit utsatta för våld

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Fortsatt spridning av webbutbildningarna *Webbkurs om våld*, *Webbutbildning mot hedersrelaterat våld och förtryck*, *Människohandel med barn och unga*, *Sex mot ersättning*	Länsstyrelserna	Nätverk inom kvinnofrid, politiker och chefer inom kommuner, hälso- och sjukvården samt ideella organisationer	Genomgång/uppföljning i berörda nätverk
Fortsatt samverkan och utbildning kring maskulinitet inom idrottsrörelsen	Länsstyrelsen, idrottsrörelsen sydlänssamarbete	Kommuner, kvinnojourer, idrottsrörelsen	Genomgång/uppföljning i berörda nätverk
Erbjuda kompetensutveckling om barnkonventionen och mänskliga rättigheter	Länsstyrelserna	Universellt	Utvärdering
Sprida en checklista vid misstanke eller upptäckt av våld riktat mot äldre eller personer med funktionsvariation	Länsstyrelserna	Kvinnofridsnätverk Personliga ombud	Genomgång/uppföljning i berörda nätverk
Utbildningsinsatser riktade till personal som möter äldre och funktionsnedsatta	Länsstyrelserna	Kommuner, hälso- och sjukvård Personliga ombud	Utvärdering

Delmål: Öka medvetenheten för att upptäcka våldsutsatthet och våldsutövande

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Riktade utbildningsinsatser till nya målgrupper	Länsstyrelsen	Utvecklingsledare inom samordningsuppdraget, brottsförebyggare, ANDT, integrationshandläggare samt respektive nätverk	Avstämning vid personalmöten och nätverksmöten

Delmål: Stärkta förutsättningar för en närmare myndighetssamverkan på lokal nivå

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Stärkta regionövergripande initiativ för samsyn kring upptäckt och arbetsrutiner	Länsstyrelsen	Region Kalmar, kommuner, ideella verksamheter	Genomgång/uppföljning i berörda nätverk
Nätverksmöte 2-4 tillfällen per år, Kvinnofrids nätverk, Spetsgruppen för prostitution och människohandel för sexuella ändamål	Länsstyrelsen	Deltagare i berörda nätverk och verksamheter	Genomgång/uppföljning i berörda nätverk
Information till den samlade elevhälsan	Berörda aktörer, Länsstyrelsen, Elevhälsan	Samlade elevhälsan	Avstämning Länsstyrelsen och Elevhälsan

Huvudmål 3: Mer effektiv brottsbekämpning mot våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor i Kalmar län

Delmål: Samordna nätverk regionalt samt gemensamt med Region syd. Stärka det förebyggande arbetet mot köp av sexuella tjänster och människohandel. Stärka det förebyggande arbetet mot hot och kränkningar på nätet.

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Föreläsning människohandel för sexuella ändamål	Länsstyrelsen, Region syd	Polisen, aktuella aktörer på Länsstyrelsen, kommuner, NMT, restauranger, hotell samt taxirörelser	Utvärdering
Nätverk prostitution och människohandel mot sexuella ändamål	Länsstyrelsen	Berörd region	Nätverksmöte
Sprida utbildningsmaterial	Länsstyrelsen	Länsstyrelserna	Sprida material
Trycka upp åtgärdskort enligt Länsstyrelsen Dalarnas modell	Länsstyrelserna	Länsstyrelsen, kvinnofridsnätverk	Sprida material
Samverka med regionkoordinatorerna	Länsstyrelserna	Länsstyrelsen	Information
Sprida webbutbildning våld, heder och P&M	Länsstyrelsen	Länsstyrelsen, berörda nätverk	Information

Delmål: Stärka det förebyggande arbetet mot tvångsäktenskap, barnäktenskap och brott med hedersmotiv.

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Delta i nationella nätverk	Länsstyrelsen	Länsstyrelsen	Via årsredovisning
Samverka med Länsstyrelsen Östergötland rörande hedersrelaterat våld och förtryck	Länsstyrelsen	Berörda aktörer i länet	Årsredovisning
Delta i nationella kampanjer	Länsstyrelsen	Berörda aktörer i länet	Sprida material
Arrangera utbildningsdagar gemensamt i sydlänen samt i de enskilda länsstyrelserna	Länsstyrelserna	Berörda aktörer i länet	Årsredovisning
Regionala insatser vid behov	Länsstyrelserna	Berörda aktörer i länet	Information

Huvudmål 4: Förbättrad kunskap och metodutveckling inom området mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i Kalmar län

Delmål: Förbättrad kunskap om förekomst, insatser och kostnader.

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Samverka med berörda myndigheter	Länsstyrelsen	Jämy, Socialstyrelsen, SKL, NCK, BRÅ	Nationella kartläggningar, enkäter

Delmål: Förbättrad kunskap om verkningsfullt våldsförebyggande arbete. Metodutveckling och stöd att tillämpa metoder i arbetet med våldsutsatta.

AKTIVITET	ANSVAR	SAMVERKANSPARTNER	UPPFÖLJNING
Utbilda i hot- och riskbedömningsinstrument	Länsstyrelsen samt övriga berörda aktörer	Länsstyrelsen samt övriga berörda aktörer	Öppna jämförelser
Utbildningsinsatser inom våld i nära relationer, prostitution och människohandel för sexuella ändamål, hedersrelaterat våld och förtryck	Länsstyrelsen	Berörda aktörer i länet	Årsredovisning
Erbjuda relevanta aktörer erfarenhetsutbyte genom deltagande i nätverksmöten	Länsstyrelsen	Berörda aktörer i länet	Kontinuerligt på nätverksmöten
Sprida aktuellt material	Länsstyrelsen	Berörda aktörer i länet	Spridning av material

Foto: Rebecca Ådén.

Källförteckning

Gemensam analys och handlingsplan, Psykisk hälsa 2017, Länsgemensam ledning i samverkan.

Jämställdhet i verksamhetsutveckling, red Kristina Lindholm kap 1, 2, 4.

Makt, mål och myndighet – en effektiv styrning av jämställdhetspolitiken, SOU 2015:86.

Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid, Regeringens skrivelse 2016/17:10.

Män och jämställdhet, Betänkande av utredningen om män och jämställdhet, SOU 2014:6.

Nulägesanalys Kalmar län 2017, Bilaga 1, Klimat att växa i – regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2030, Regionförbundet i Kalmar län.

www.av.se/globalassets/filer/publikationer/bocker/den-organisatoriska-och-sociala-arbetsmiljon-viktiga-pusselbitar-i-en-god-arbetsmiljo-vagledning-h457.pdf.

Brottsförebyggande rådet, www.bra.se

Friends, www.friends.se

Inspektionen för socialförsäkringen, www.inspsf.se

Jämställ.nu, www.jamstall.nu

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, www.mucf.se

Nationella sekretariatet för genusforskning, www.genus.se

Regeringen, www.regeringen.se

Riksdagen, www.riksdagen.se

Statistiska centralbyrån, www.scb.se

TCO, www.tco.se

Ung idag, www.ungidag.se

Denna strategi ska bidra till visionen ”ett jämställt Kalmar län” och till att det nationella jämställdhetspolitiska målet får genomslag i hela länet. Strategin har arbetats fram under 2017, och utgår från de särskilda jämställdhetsutmaningar som finns i Kalmar län.

Strategin innehåller de sex nationella delmålen samt ett särskilt regionalt mål som konkretiserats till främjandemål och insatser. Tillsammans kan vi alla bidra till att uppnå ett jämställt Kalmar län. Bra för alla!

På webbplatsen *www.ettjamstalltkalmarlan.nu* kan du läsa mer om arbetet med jämställdhet i Kalmar län, och här hittar du även en digital variant av strategin. Har ni inte redan anslutit er kommun, myndighet, organisation, förening eller företag till strategin *Ett jämställt Kalmar län* kan ni göra det enkelt på samma webbplats.

Lycka till med ert viktiga arbete!

Länsstyrelsen
Kalmar län

www.lansstyrelsen.se/kalmar